

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Betydelsen av social konsekvensbeskrivning – Att sätta om en hållbar framtid

The importance of social impact assessment
– To predict a sustainable future

Ellen Arkander

Självständigt arbete • 15 hp

Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp 2014

Betydelsen av social konsekvensbeskrivning – att sia om en hållbar framtid

The importance of social impact assessment

– To predict a sustainable future / Telling fortunes about a sustainable future

Ellen Arkander

Handledare: Tim Delshammar, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Bengt Persson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitekturprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2014

Omslagsbild: Egen illustration

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Social hållbarhet, social konsekvensbeskrivning, social impact assessment, hållbar stadsutveckling

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Social hållbarhet är ett högaktuellt ämne. Delegationen för hållbara städer presenterade år 2012 sin slutrapport och bara ett år senare presenterade Malmökommissionen sin slutrapport för ett socialt hållbart Malmö. Syftet med uppsatsen är att bredda kunskapen om social konsekvensbeskrivning samt att undersöka dess potentiella effekt på social hållbarhet, eftersom det är av största vikt att hitta konkreta arbetssätt för att uppnå ökad social hållbarhet.

Genom en litteraturstudie undersöks i uppsatsens första del vad begreppet social konsekvensbeskrivning har för bakgrund, varför det förespråkas, hur en metod för genomförande skulle kunna se ut samt vilka utmaningar som finns. I uppsatsens andra del studeras tre artiklar som utvärderat effekten av att utföra social konsekvensbeskrivning. Litteraturstudiet resulterar i slutsatsen att social konsekvensbeskrivning har stor effekt på social hållbarhet, på flera olika sätt. Trots att metoden medför en hel del komplexa frågor att förhålla sig till finns det därmed god anledning att utveckla arbetet med social konsekvensbeskrivning, för att vi tillsammans ska nå en mer socialt hållbar framtid.

Nyckelord: Social hållbarhet, social konsekvensbeskrivning, social impact assessment, hållbar stadsutveckling

Abstract

Social sustainability is a highly topical subject. *Delegationen för hållbara städer* presented its final report in 2012 and just a year later *Malmökommissionen* presented their final report on a social sustainable Malmö. The purpose of this paper is to broaden the knowledge of social impact assessment and to examine its potential effects on social sustainability, as it is paramount to find concrete ways of achieving social sustainability.

Through a literature study, the first part of the thesis examines the concept of social impact assessment, its context, why it is advocated, what a method of implementation could look like and what challenges there are. In the second part of the thesis three articles that evaluate the effect of exercising social impact assessment are examined. The study concludes that social impact assessment has a major effect on social sustainability, in more than one way.

Although the method involves a lot of complex questions, there are good reasons to develop the work of social impact assessment, so that together we will achieve a more socially sustainable future.

Förord

Detta självständiga arbete har skrivits i kursen *Kandidatexamensarbete i landskapsarkitektur* (EX0649) vilken är en del av landskapsarkitekturprogrammet på SLU, Alnarp.

Arbetet har för avsikt att öka förståelsen för begreppet social konsekvensbeskrivning och att undersöka dess effekt på social hållbarhet.

Jag vill tacka min sambo Johan Widerholm för genomläsning, stöd och pepp under arbetet. Jag vill även tacka mina vänner Anna Nordahl och Therése Ryding för diskussioner, uppmuntran och trygga axlar att luta sig mot under skrivprocessen.

A handwritten signature in black ink, reading 'ellenarkander' in a cursive, lowercase style.

Ellen Arkander
Malmö, 27 maj 2014

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Innehållsförteckning

Inledning.....	7
Bakgrund.....	7
Mål och syfte.....	8
Frågeställningar.....	8
Material och metod	8
Avgränsningar.....	9
Begreppsförklaringar och förkortningar.....	9
Disposition	9
En definition av social hållbarhet.....	10
Stadsomvandling.....	11
DEL I: Vad innebär social konsekvensbeskrivning och vad innefattar begreppet?	
En kort historisk bakgrund.....	13
Viktiga årtal.....	13
Viktiga dokument.....	14
Den europeiska kontexten	14
Definition av social konsekvensbeskrivning.....	14
Fördelar med social konsekvensbeskrivning.....	15
Sociala konsekvenser och sociala processer	16
Vad är en konsekvens?	16
Vad är en social konsekvens?.....	17
Skillnaden mellan sociala processer och sociala konsekvenser.....	18
Hälsa och sociala frågor inom MKB	19
En metod för att genomföra social konsekvensbeskrivning.....	19
Planeringsprocessen	19
SKB-processen.....	20
Relationen mellan planeringsprocessen och SKB-processen.....	22
Utmaningar med social konsekvensbeskrivning.....	23
DEL II – Vilka effekter har social konsekvensbeskrivning på social hållbarhet vid stadsomvandling?	
Resultat i vetenskapliga artiklar.....	24
Artikel ett, Greater Christchurch.....	24
Vilken är den sociala dimensionen?.....	25
Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?	25
Utfall.....	25
Artikel två, Doel.....	25
Vilken är den sociala dimensionen?.....	26

Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?	26
Utfall	26
Artikel tre, Finland	26
Vilken är den sociala dimensionen?	27
Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?	27
Utfall	27
Diskussion	27
Avslutande kommentar	30
Metoddiskussion	31
Vidare forskning	31
Referenser	32

Inledning

Bakgrund

Vintern 2012 presenterade *Delegationen för hållbara städer* sin slutrapport (SOU 2011:01) efter fyra års arbete. Där står skrivet att helhetssyn, samverkan och uthållighet krävs för en omställning till hållbara städer. Det påpekas att miljonprogramsområdena är lämpliga att satsa på gällande förnyelse och ombyggnad och att det kan bilda socialt kapital. Ett år senare presenterade Malmökommissionen (2013) sin slutrapport för ett socialt hållbart Malmö. Malmökommissionen har i sin utredning främst fokuserat på fem perspektiv, bland andra ett sociologiskt samhällsperspektiv där faktisk delaktighet, jämlik hälsa och sociala investeringar anses vara viktiga faktorer.

Detta visar att social hållbarhet är ett högaktuellt ämne, och det har även intresserat mig personligen under utbildningen. Som landskapsarkitekt menar jag att det är viktigt att kunna se helheten och förstå de effekter som en planerad handling kan få. När nu chansen kom att välja ett ämne att fördjupa mig i, visste jag att det skulle handla om sociala frågor. När jag läste om social konsekvensbeskrivning undrade jag varför vi inte stött på det tidigare under landskapsarkitektutbildningen så jag beslutade mig för att undersöka begreppet närmre.

Delegationen för hållbara städer (2012, s. 23) lyfter även fram vikten av goda exempel. De kan verka som förebilder och ge uppmärksamhet till hållbart stadsbyggande. Med det i åtanke beslutade jag mig för att även undersöka vilka effekter man kunnat påvisa på den sociala hållbarheten genom att utföra social konsekvensbeskrivning.

Uppsatsen handlar alltså om vad social konsekvensbeskrivning är för något, varför man gör sådana och hur man gör dem. Den kommer även diskutera vilken betydelse utförd social konsekvensbeskrivning kan spela för social hållbarhet.

Mål och syfte

Målet med uppsatsen är att redogöra för vad begreppet social konsekvensbeskrivning innebär, hur en sådan kan utföras samt att studera den potentiella betydelsen av social konsekvensbeskrivning för att uppnå social hållbarhet vid stadsomvandling.

Syftet med uppsatsen är att bredda och fördjupa förståelsen för och kunskapen om social konsekvensbeskrivning samt att undersöka om social konsekvensbeskrivning har någon effekt på social hållbarhet.

Frågeställningar

- Vad innebär social konsekvensbeskrivning och vad innefattar begreppet?
- Vilka effekter har social konsekvensbeskrivning på social hållbarhet vid stadsomvandling?

Material och metod

Jag valde att använda mig av litteraturstudier eftersom litteraturen är en lämplig källa för att ge en överblick och en bred förståelse för begreppet. Jag utförde en kvalitativ innehållsanalys vilken går ut på att ta fram det mest väsentliga innehållet genom noggrann läsning av textens delar och kontext den ingår i (Esaïasson et al., 2007, s. 237). Frank Vanclay och Henk Becker är ständigt återkommande som artikel- och bokförfattare samt som refereras i andras artiklar. Frank Vanclay från Australien är professor i landsbygdssociologi och Henk Becker från Nederländerna är professor i sociologi. Båda är dessutom aktiva inom organisationen *International Association for Impact Assessment*.

Det var en utmaning att hitta relevant litteratur för att besvara min andra frågeställning, om vilka effekter social konsekvensbeskrivning kan ha på social hållbarhet vid stadsomvandling, då det visade sig att det mesta materialet som fanns tillgängligt utvärderade storskaliga projekt som dammbyggen, gruvdrift och oljeledningar. Av den anledningen var jag tvungen att använda artiklar som inte helt stämde överens med min avgränsning men som ändå behandlade projekt med koppling till stadsplanering.

Litteraturstudie

För att kunna svara på den andra frågeställningen var det nödvändigt att definiera begreppet social hållbarhet. Jag valde att använda Boverkets publikation "*Socialt hållbar stadsutveckling*" som har sammanställt hållbarhetsdiskursen gällande sociala frågor, vilket ger en bred bild av det aktuella läget.

Litteraturen har jag främst hittat genom att söka i bibliotekets artikelsök samt Scopus. De sökord jag använt mig av har varit "Social impact assessment", "social assessment", "Impact assessment", i kombination med "Social hållbarhet", "Urban renewal", "Urban regeneration" samt "effects", "results" och "evaluation". Från de relevanta artiklar jag hittade sökte jag mig också vidare i den aktuella källhänvisningen. Eftersom mängden relevant material var tämligen litet så har jag inte behövt göra något urval baserat på andra kriterier (till exempel relevans utifrån forskningsfält eller geografi). Jag hittade också viss litteratur via källförteckning andra kandidatarbeten om liknande ämnen.

Avgränsningar

Studien är avgränsad till att beröra stadsomvandling. En avgränsning har också gjorts till västerländska förhållanden med fokus på industrialiserade länder på grund av tillgänglig litteratur.

Begreppsförklaringar och förkortningar

Samhälle – Relaterar till engelskans *community* vilket kan sakna en för uppsatsen korrekt översättning. I uppsatsen ska det förstås som ett område som definieras som sammanhängande av en geografisk avgränsning eller känsla av tillhörighet till en plats eller ett område

I texten används följande förkortningar:

SIA – Social Impact Assessment

SKB – Social konsekvensbeskrivning

MKB – Miljökonsekvensbeskrivning

Disposition

Uppsatsen består av två delar. Den första delen är en litteratursammanfattning (del I) som behandlar begreppet social konsekvensbeskrivning. Den andra delen (del II) är en sammanfattning av tre vetenskapliga artiklar som undersökt effekterna av att utföra social konsekvensbeskrivning i olika projekt. I diskussionen applicerar jag sedan vad resultaten potentiellt sett kan ha för betydelse vid stadsomvandling. Definitionen av social hållbarhet från inledningen är den som används som utgångspunkt för diskussionen.

Del I

Uppsatsen inleds med en bakgrund till begreppet, för att ge en förståelse för dess sammanhang. Sedan utreds vidare vad social konsekvensbeskrivning är, varför det förespråkas samt vad sociala konsekvenser och processer är. Uppsatsen går

sedan igenom en metod för att utföra social konsekvensbeskrivning och relaterar den till planeringsprocessen.

Del II

Uppsatsens andra del redogör för tre olika studier där konsekvensbeskrivning, med koppling till sociala frågor, utförts och utvärderats. Utifrån dessa förs en diskussion om kopplingen mellan resultaten och social hållbarhet.

En definition av social hållbarhet

Social hållbarhet är tillsammans med ekologisk hållbarhet och ekonomisk hållbarhet de tre beståndsdelarna av hållbar utveckling. Begreppet hållbar stadsutveckling är högaktuellt inom både landskapsarkitekturutbildningen och planeringsteori i stort. Hållbarhetsbegreppet definierades ursprungligen i och med rapporten "Our common future" som skrevs av *World Commission on Environment and Development* på uppdrag av FN, år 1987. Definitionen lyder: "En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov" (WCED, 1987)

Dempsey et al. (2009, s. 289) understryker att det, trots den vida acceptansen att sociala dimensioner är en viktig del av hållbarhetsbegreppet, inte finns någon enhällig definition av dess innebörd. För att kunna besvara min andra frågeställning - betydelsen av social konsekvensbeskrivning för social hållbarhet - är det nödvändigt att fastställa vad begreppet innebär inom ramarna för denna uppsats. För att kunna ägna tid åt de huvudsakliga frågeställningarna har jag valt att använda mig av de definitioner som finns i Boverkets (2010) översikt "Socialt hållbar stadsutveckling".

Boverket (2010, s 9-10) har identifierat fem återkommande teman inom socialt hållbar stadsutveckling. Dessa är *helhetssyn, variation, samband, identitet* och *inflytande och samverkan*. Det första temat *helhetssyn* handlar om vikten av att göra insatser för social hållbarhet i flera olika skalor. Det gäller både insatser i enskilda områden, men även områdenas relation till varandra. En annan aspekt av begreppet berör vikten av att kombinera fysiska och sociala insatser (a.a., ss. 44-45).

Det andra temat, *variation*, berör betydelsen av en blandad stad vilket står i kontrast till den funktionsuppdelade staden. Betydelsen av liv och rörelse understryks, eftersom det skapar trygghet men även hög servicenivå vilket i sin tur skapar arbetstillfällen. Boverket (2010) framhåller att det finns goda möjligheter till förtätning i de bostadsområden från 1960- och 1970-talet, som ofta kallas miljonprogrammen. *Variation* rymmer inte bara de fysiska åtgärder som begreppet bandad stad innefattar utan även en gestaltningmässig variation

samt en variation i bostadsutbud, lägenhetsstorlek och upplåtelseform (a.a., ss. 45-51).

Samband handlar om att en fysiskt sammanhållen stad är en socialt sammanhållen stad. Genom att överbrygga barriärer, koppla samman stadsdelar genom stråk och kollektivtrafik samt lokalisera målpunkter i stadsdelar som lockar fler än de boende skapar man en rörelse över hela staden vilket leder till möten och ökad tolerans (a.a., ss. 51-57).

Det fjärde temat, *identitet*, beskriver betydelsen av att i ett område stärka den kollektiva självkänslan och få de boende att känna stolthet över sin närmiljö. Här framhålls också vikten av ett områdes lokala historia och utmärkande drag (a.a., ss. 58-60). *Inflytande och samverkan* berör vikten av att, vid förändringar i ett område, utgå från de boende. På så sätt kan man både ta tillvara värdefull kunskap om platsen samt föreslå projekt som är väl förankrade och därmed har större chans att bli lyckade. Vikten av att engagera de boende redan från start i ett projekt, samt att föra en återkommande dialog, lyfts fram. Slutligen påpekas att samverkan över sektorsgränser och mellan berörda aktörer är viktigt, och att det då verkligen ska handla om samverkan inte att bara hålla varandra informerade (a.a., ss. 60-64).

I översikten (Boverket, 2010) presenteras också svårigheter med att hantera de sociala frågorna på regional nivå, då det finns en svårighet i hur de sociala konsekvenserna ska beaktas i det sammanhanget (a.a., s. 14). Detta skulle kunna bero på att det är tydligare vilka fysiska insatser som kan göras när det gäller områden eller städer samt att den regionala planeringen i Sverige främst berör avgränsade områden, så som till exempel trafikplanering.

Slutligen bör sägas att social hållbar stadsutveckling ska ses både som en process och som ett tillstånd. Som process handlar det om en långsiktighet som formar de sociala villkoren för kommande generationer och som tillstånd handlar det mer kortsiktigt om dagens konsekvenser för det ekonomiska och sociala livet (Boverket, 2010, s. 21)

Stadsomvandling

Stadsomvandling är något som hela tiden sker omkring oss. Ytor i staden programmeras med nya funktioner, torg och parker byggs om och rustas upp och människor flyttar mellan stadsdelar och lägenheter. Staden är alltså ett både komplext och dynamiskt system.

Den blandade staden (diversity) är ett rådande planeringsideal vars ursprung beskrivs som en reaktion på det modernistiska planeringsidealet, vilket präglades av storskaliga bostadsområden, motorvägsprogram och segregation (Fanstein, 2005, s. 3).

Staden har alltid erbjudit funktioner som husrum, trygghet, social interaktion och handel med varor och tjänster som alla har syftat till att ge människor ett mer gynnsamt liv. På så sätt är de fysiska strukturerna i staden starkt kopplade till social respons (Robert & W. Sykes, 1999, ss. 10-12). Som drivkraft handlar stadsomvandling därmed också om att skapa bättre levnadsförhållanden för människor, eftersom det finns en koppling mellan dåliga fysiska förhållanden och sociala missförhållanden. Det handlar även om ekonomisk tillväxt och att förhindra stadens utglesning vilket idag ses som ett hot framtida generationer – att värdefull åkermark tas i anspråk för glest byggande (Robert & W. Sykes, 1999, ss. 12-16).

Genom stadsomvandling skapas nya sociala infrastrukturer som påverkar de gamla. De bäst implementerade stadsomvandlingsprojekten är därför de som på ett varsamt sätt bemöter lokalbefolkningen och de som lyckas ta tillvara på lokala föreningars kapacitet att engagera och uppmuntra de boende (Jacobs & Duttin i Robert & W. Sykes, 1999, s 127)

Flera författare menar att projekt inom stadsomvandling är en tydlig och relevant kontext för att utföra social konsekvensbeskrivning (Bell & Morse, 2008, s. 78; Glasson & Wood, 2009). Anledningarna till det är bland annat de tydliga tidsramarna för sådana projekt, både process- och projektmässigt, att skalan är definierad och att de ofta är omfattande med tydliga mål och berör många parter.

DEL I: Vad innebär social konsekvensbeskrivning och vad innefattar begreppet?

I detta kapitel beskrivs hur social konsekvensbeskrivning presenteras i den studerade litteraturen. Först presenteras *bakgrunden* till begreppet, sedan hur det *definieras* samt *syftet* med att genomföra social konsekvensbeskrivning. Slutligen presenteras en *metod* för genomförandet och de *utmaningar* som finns.

En kort historisk bakgrund

Viktiga årtal

Den första dokumentationen av ett matematiskt angreppssätt på ett socialt problem är daterad till 1671, men att reflektera över vad handlingar och beslut får för konsekvenser är något människan alltid gjort (Becker, 1997, ss. 23-24).

Metoden har sedan förfinats under flera hundra år och idag finns avancerad teknik och modeller för att beräkna möjliga framtidsscenarier. I modern historia anses införandet av *the National Environmental Policy Act* (vidare NEPA) i USA, år 1969, vara en avgörande tidpunkt för och något av ursprunget till hur vi ser på social konsekvensbeskrivning idag (Burdge & Vanclay, 1995, s. 62). Målet med NEPA var att minska de negativa konsekvenserna som uppkom vid ny bebyggelse. I och med NEPA ökade användningen av miljökonsekvensbeskrivningar och det blev lagstadgat att överväga alternativ till projekten samt dess konsekvenser för att kunna fatta bättre beslut. I början var konsekvensbeskrivningar mindre lyckade på grund av bristande erfarenhet. Därför började även de sociala frågorna behandlas som en del av miljöfrågorna för att ge ett mer heltäckande perspektiv (Becker, 1997, s. 35).

1977 presenterades den första versionen av "*Methodology of Social Impact Assessment*" skriven av Kurt Finsterbusch, professor i sociologi. Skriften blev mycket inflytelserik för det kommande arbetet med social konsekvensbeskrivning. En milstolpe var FN-konferensen "*Our common future*" år 1987 som definierade hållbar utveckling och de sociala, ekologiska och ekonomiska aspekterna knutna till begreppet. Under konferensen "*Earth summit*" år 1992 i Rio de Janeiro, även den arrangerad av FN, fördjupades arbetet med hållbar utveckling då målen från konferensen 1987 skulle omsättas till politisk handling, vilket resulterade i handlingsprogrammet Agenda 21 (a.a., ss. 40-46).

Metoden för konsekvensbeskrivningar utvecklades starkt i USA men även länder som Australien, Nya Zeeland och Canada lyfts fram som pionjärer i litteraturen. I Canada ledde arbetet med konsekvensbeskrivningar till grundandet av *International Association for Impact Assessment* (vidare IAIA) år 1981 (Burdge & Vanclay, 1995, s. 64). IAIA är aktiva genom att utveckla metoder och processer för konsekvensbeskrivning och de har även publicerat dokument som spelat en avgörande roll i arbetet med just social konsekvensbeskrivning.

Viktiga dokument

År 1994 publicerades *US principles and guidelines for Social Impact Assessment* (vidare US Principles and Guidelines) av organisationen US Interorganizational Committee on guidelines and principles for Social Impact Assessment (vidare IOCGP). Publikationen beskriver principer och riktlinjer som ska fungera som stöd i arbetet med att uppnå de förpliktelser som fastställts i NEPA (Becker, 1997, s. 47). År 2003 uppdaterades dokumentet *US Principles and Guidelines*. Enligt Vanclay (2006, ss. 7-8) innebar de största förändringarna i och med uppdateringen en mer generaliserande beskrivning av processen, till skillnad från en ytterligare specificering, vilket var väntat.

År 2003, publicerade IAIA efter nästan fem års arbete, dokumentet *International Principles for Social Impact Assessment* (vidare International Principles). Arbetet hade huvudsakligen fokuserat på att utreda vad social konsekvensbeskrivning egentligen är – en process, en praxis eller en filosofi. IAIA kom fram till att det viktigaste är att sätta en värdegrund. Utifrån en värdegrund kan sedan principer utvecklas och därefter riktlinjer (Vanclay, 2003, s. 6). *International Principles* skiljer sig från *US Principles and Guidelines* genom att bland annat inte vara lika kopplat till amerikansk lagstiftning och därmed till västerländska förhållanden.

Den europeiska kontexten

”*The Paris declaration on the Environment*”, år 1972, uppmärksammade värdet av att genomföra miljökonsekvensbeskrivningar (Barrow, 1997, s. 178). Det i sin tur ledde några år senare till en rekommendation från ”*UN Economic Commission for Europe*” att miljökonsekvensbeskrivningar skulle användas som instrument i policy-, program- och planarbete i Europa. År 1985 blev det obligatoriskt för medlemsländer inom EU att upprätta nationell lagstiftning gällande miljökonsekvensbeskrivning – dock fritt för tolkning av respektive medlemsland.

I Sverige är det numera lagstadgat att utföra MKB för alla verksamheter som påverkar miljön. I Miljöbalkens kapitel 6 hittas den grundläggande regleringen vilken kompletteras med bestämmelser i *förordningen om Miljökonsekvensbeskrivningar* (1998:905) (Wikipedia, sökord: miljökonsekvensbeskrivning, 2014-05-18).

Definition av social konsekvensbeskrivning

Flera författare menar att det inte finns en accepterad definition för social konsekvensbeskrivning (Sairinen, 2004, s.510). Den vanligast förekommande hänvisningen och citeringen leder till *International Principles* från 2003. Dess definition lyder:

”*Social Impact Assessment includes the processes of analysing,*

monitoring and managing the intended and unintended social consequences, both positive and negative, of planned interventions (policies, programs, plans, projects) and any social change processes invoked by those interventions.” (IAIA, 2003, s. 6)

Det är viktigt att notera är att definitionen innefattar både planerade och oplanerade samt både positiva och negativa konsekvenser. Den innefattar även de sociala förändringsprocesser som följer vid en förändringsåtgärd vilket gör hela processen mycket komplex att arbeta med. Förändringsprocessen behandlas vidare i uppsatsen under rubriken ”Sociala konsekvenser och processer”.

Kännetecknande för SKB-processen är (Sairinen, 2004, s 510):

- SKB utförs i förväg under planeringsfasen för att erbjuda ett bättre underlag för beslutsprocesserna
- SKB är ett verktyg för att utveckla alternativ till, och bestämma alla typer av konsekvenser, för varje alternativ
- SKB är ett verktyg för att förmildra, anpassa eller kompensera för de skadliga konsekvenserna

Burdge och Vanclay (1995, ss. 59-60) menar att social konsekvensbeskrivning i hög grad bidrar till planeringsprocessen genom att innan genomförandet av föreslagna ändringar ge vägledning i hanteringen av sociala förändringar. Social konsekvensbeskrivning innefattar också åtgärder för att mildra de negativa konsekvenserna och maximera de positiva, vilket behandlas mer utförligt i uppsatsens kapitel ”Metod för genomförande av social konsekvensbeskrivning”.

Social konsekvensbeskrivning innebär alltså att i förhållande till ett projekt, en plan, policys eller program – både på förhand och löpande – beskriva och bedöma de konsekvenser som kan komma att uppstå som följd av den planerade handlingen.

Fördelar med social konsekvensbeskrivning

IAIA (2003, s. 2) menar att det övergripande målet med social konsekvensbeskrivning är att åstadkomma en mer socialt hållbar miljö och ett mer rättvist samhälle.

Det finns huvudsakliga två synsätt på vad meningen med social konsekvensbeskrivning är, ett mer tekniskt och ett mer deltagande (participatory) (Buchan, 2003, s. 168). Det mer tekniska synsättet innebär att social konsekvensbeskrivning har som yttersta mål att förse beslutsfattare med underlag som beskriver troliga konsekvenser deras av beslut (Sairinen, 2004, ss.

509-510). Genom att identifiera konsekvenserna innan beslut tas kan skadorna minimeras och fördelarna maximeras i ett planerat projekt.

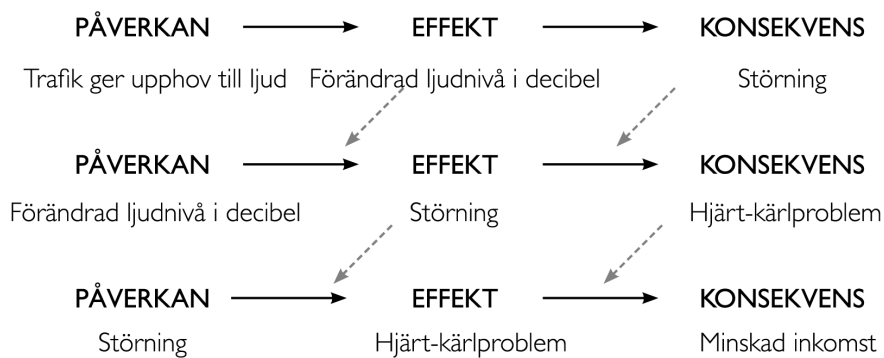
Det andra synsättet handlar om att se social konsekvensbeskrivning mer som ett verktyg för att involvera allmänheten i projekt och processer, vilket förstärker deras makt och inflytande (Vanclay, 2003, s. 7). Enligt IAIA (2003, s. 2) främjar social konsekvensbeskrivning samhällsutvecklingen och leder till ökad delaktighet vilket i sin tur utvecklar det sociala kapitalet. Social konsekvensbeskrivning inbegriper lokalbefolkningens delaktighet, jämställdhetsfrågor och att lyfta åsikter från grupper som annars ofta är marginaliserade i samhället (a.a., s. 3). Social konsekvensbeskrivning innebär följaktligen mer än att bara förutspå vem som vinner och vem som förlorar på ett förslag. Burdge och Vanclay (1995, ss. 60-61) menar vidare att deltagande bidrar till att minska den så kallade osäkerhetsfaktorn. Bara vetskapen om en stundande förändring kan vara orsak till stress. I uppsatsens andra del visar sig just osäkerhetsfaktorn spela en avgörande roll, för en mindre by i Belgien.

Även Buchan (2003, s. 171) menar att möjligheten för samhället att delta i beslut som rör dem själva genererar ökat socialt kapital, vilket på lång sikt kan minska kostnader. Ofta uppkommer också oförutsedda kostnader i projekt med dålig lokalförankring. Burdge och Vanclay (1996, s. 61) menar därför att social konsekvensbeskrivning kan minska den risken och att ”alla” därför har att tjäna på att dessa genomförs. En viktig reflektion är att det sällan är exploitören som står för de eventuella kostnaderna utan att det är något som samhället får bära.

Sociala konsekvenser och sociala processer

Vad är en konsekvens?

I en handbok från Vägverket beskrivs en konsekvens som: en *påverkan* som genererar en *förändring* i omgivningen vilket i sin tur får *följdverkningar* (2002, ss. 45-51). Det är svårt i att veta var gränsen ska dras för vad som är den utlösande faktorn och framför allt vad som är den slutgiltiga konsekvensen. Marie Kågström, konsult och doktorand inom fältet MKB, beskriver den problematiken genom ett exempel om buller nedan (Kågström, 2009, s. 28). Exemplet förtydligar att det finns flera nivåer på hur man kan se på trafik som ger upphov till ljud. En konsekvens av detta är störning, men ser man på det i ett längre perspektiv så leder själva störningen i sin tur till hjärt- och kärlproblem vilket kan leda till minskad inkomst på grund av ohälsa.

Figur 1. Illustration av konsekvenskedja, Bild: Ellen Arkander med inspiration från Kågström (2009, s. 28)

Taylor et al. (2004, s. 5) menar att det finns ett problem med att använda ordet konsekvens (engelskans *impact*) eftersom det ofta förknippas med något negativt eller oönskat. De förespråkar att utesluta ordet *impact* och använda termen *social assessment* istället, för att undvika för mycket fokus på det negativa. Även inom det svenska språket har ordet konsekvens en något negativ klang, och det är därmed viktigt att understryka att social konsekvensbeskrivning inbegriper både de positiva och de negativa konsekvenserna av en planerad händelse vilket klargjordes i kapitlet "Vad är social konsekvensbeskrivning".

Vad är en social konsekvens?

Inom SKB-yrkeskåren råder en allmän enighet (Becker & Vanclay, 2003, s. 66) om att sociala konsekvenser avser:

'...the consequences to human populations of any public or private actions – that alter the ways in which people live, work, relate to one another, organize to meet their needs and generally cope as members of society. The term also includes cultural impacts involving changes to the norms, values, and beliefs that guide and rationalize their cognition of themselves and their society.' (IOCGP, 2003, s. 231)

Det är således en både bred och samtidigt vag beskrivning av det som räknas som en social konsekvens.

IAIA (2003, s. 4) anser att sociala konsekvenser är förändringar rörande en eller flera av följande faktorer:

- **Människors levnadssätt** (hur de lever, arbetar, leker och interagerar med varandra på daglig basis)
- **Människors kultur** (deras gemensamma värderingar, övertygelser, seder, språk och dialekter)
- **Människors samhälle** som de lever i (dess sammanhållning, stabilitet, karaktär och service/faciliteter)

- **Det politiska systemet** (invånarnas möjlighet att delta i beslutsfattande som påverkar deras liv, den grad av demokrati som råder)
- **Människors miljö** (kvaliteten på luft och vatten de använder, tillgången till och kvaliteten på maten de äter, risken för fara)
- **Människors hälsa och välmående** (individens högsta möjliga välbefinnande både fysiskt, andligt, psykiskt och socialt)
- **Människors rättigheter** (ekonomisk påverkan, upplevelsen av att missgynnas, kränkning av medborgerliga rättigheter)
- **Människors rädslor och förhoppningar** (den upplevda nivån på säkerhet, farhågor inför sin och sina barns framtid)

Vanclay (2002, s. 191) menar att många sociala förändringar inte i sig själva är just *konsekvenser* så länge *konsekvens* avser något som upplevs antingen fysiskt eller kognitivt av människor. Författaren anser att mycket av det som mäts i en social konsekvensbeskrivning, till exempel befolkningsökning, inte är en direkt konsekvens utan en förändringsprocess som i sin tur leder till en konsekvens.

Skillnaden mellan sociala processer och sociala konsekvenser

Att lyckas skilja på vad som är direkta konsekvenser av en planerad händelse och vad som är konsekvenser av en generell förändringsprocess är en stor utmaning (Kauppinen & Nelimarkka, 2004, s. 12).

Vanclay (2001, s. 192) utvecklar resonemanget om befolkningsökning. Han menar så att det inte är själva befolkningsökningen som är den upplevda konsekvensen. Istället är det den förändring i uppfattning av samhället och den förändring i personlig anknytning till samhället som sker som ett resultat av befolkningsökningen som är den verkliga konsekvensen.

I *The International Handbook of Social Impact Assessment* (Becker & Vanclay, 2003, ss. 80-89) görs en uppdelning gällande vad som är sociala processer och vad som är sociala konsekvenser. I förenklade drag är sociala processer förändringar som rör **demografiska processer** (in- och utflyttning, tvångsförflyttning, naturliga döds- och födelsetal), **ekonomiska processer** (förändring i antalet tillgängliga arbetstillfällen, inflation), **geografiska processer** (förändring i markanvändning, stadsutglesning, gentrifiering), **institutionella processer** (decentralisering, privatisering) och **sociokulturella processer** (segregation) (ibid.).

Sociala konsekvenser är i förenklade drag; **Hälsa och välmående** (dödsfall inom familjen eller samhället, fysisk och psykisk hälsa, stigmatisering, känslor i förhållande till den planerade händelsen), **kvalitet på livsmiljön** (möjlighet till rekreation, estetisk kvalitet på ytor som alla får vistas på, tillgängliga bostäder, social infrastruktur, brott och våld), **ekonomi och materiellt välmående** (mängden arbete som krävs för att klara sig, inkomst, anställning), **kulturella konsekvenser** (förändring i kulturella värderingar, kulturell integritet, kulturarv),

familj och samhälle (stabilitet, våld inom familjen, sociala nätverk, känsla av tillhörighet, sammanhållning), **jämställdhet** (ibid.).

Hälsa och sociala frågor inom MKB

I en undersökning om relationen mellan hälsa och miljökonsekvensbeskrivning omnämns två huvudinriktningar i synen på hälsa. Den ena är en *biomedicinsk* syn och den andra en *humanistisk* syn (Hilding-Rydevik et al. i Kågström, 2009, s. 17). Den *biomedicinska* handlar om hälsa som motsats till sjukdom, där kroppens biologiska funktioner står i fokus. I det mer humanistiska synsättet ser man människan som en del av ett bredare sammanhang (ibid.), vilket relaterar till synen på de sociala frågorna inom social konsekvensbeskrivning.

Vidare kan man läsa att de aspekter som på senare tid är vanligast förekommande inom MKB berör de aspekter som kan påverka fysisk hälsa och de hälsokonsekvenser som beror på förändringar i den fysiska miljön. Det gäller då oftast föroreningar av luft, vatten och jord samt visuell påverkan på den fysiska miljön. Det påpekas att det ofta är ”hårda frågor” som betonas, vilket innebär tekniska beskrivningar och fysiskt miljörelaterade konsekvenser (a.a., s. 25).

Man kan utifrån detta dra slutsatsen att bedömningen av miljö inom MKB är för snäv, då det saknas faktorer där miljön tolkas i ett bredare perspektiv med en humanistisk syn på hälsa. Dessa frågor skulle istället kunna täckas upp genom att man utför en social konsekvensbeskrivning vars uttalade fokus ligger på sociala frågor där hälsoaspekten med ett humanistiskt synsätt ingår.

En metod för att genomföra social konsekvensbeskrivning

Inom fältet råder det konsensus om vilka ramarna är för social att utföra konsekvensbeskrivning (Taylor et al 2004 s. 1). Utifrån ett antal beskrivningar (Becker, 1997 ss. 52-115; IOCGP, 2003, ss. 242-246; Vanclay & Burdge i Vanclay & Bronstein, 1995, ss. 40-41) av metoder för att utföra social konsekvensbeskrivning följer en avvägning av stegen som inkluderas i processen. Det finns dock inte bara ett sätt att göra social konsekvensbeskrivning på utan det måste anpassas efter respektive projekt. Stegen som presenteras under rubriken ”Processen inom SKB” ger en överblick över hur processen går till.

Planeringsprocessen

Enligt IOCGP (2003, ss. 240) genomgår alla byggprojekt fem steg. De sociala konsekvenser som kan bli aktuella inom respektive steg varierar, och kan även utebli i vissa steg (a.a., s. 10).

1. **Övergripande planering och preliminär konsekvensbeskrivning**
Börjar i och med det att den föreslagna handlingen är uttalad. Innefattar en plan för att engagera allmänheten, koncept för projektet, att uppmärksamma allmänhet och berörda parter om projektet samt att utföra preliminär konsekvensbeskrivning (a.a., s. 239)
2. **Detaljerad planering och konsekvensbeskrivning**
En mer detaljerad nivå av både planeringen av projektet och dess konsekvensbeskrivningar. Innefattar detaljerad projektdesign, fortsatt dialog med allmänheten, utvärdering av alternativ och dess konsekvenser och slutligen beslut om vilket projekt som slutligen väljs ut för vidare arbete (a.a., s. 240).
3. **Konstruktion och genomförande**
Börjar när beslut om projektet är fattat och alla tillstånd är klara. Steget innefattar byggnation av tillfällig infrastruktur, eventuell omplacering av boende samt byggnation av själva projektet (ibid.).
4. **Drift- och underhåll**
Påbörjas när byggnationen är helt färdig (ibid.).
5. **Avveckling/nedläggning**
Påbörjas när ett förslag om att projektet eller byggnationen kommer att upphöra (ibid.).

Ett vanligt misstag är att tro att sociala konsekvenser uppstår först då byggnationen är igång, men vanliga, och ofta mätbara konsekvenser börjar så fort ryktet om ett projekt når ut (a.a., s. 240). Exempel på denna osäkerhetsfaktor har tagits upp tidigare i uppsatsen under rubriken ”Fördelar med att genomföra social konsekvensbeskrivning”.

SKB-processen

Stegen som karaktäriserar social konsekvensbeskrivning följer sällan en linjär process utan kan överlappa varandra (IOCGP, 2003, s 13). De steg som identifierats inom SKB-processen är:

1. Plan för att engagera allmänheten
2. Identifiera potentiellt berörda parter (screening)
3. Utföra samhälls-/ortsanalys (community profile)
4. Avgränsa (scoping)
5. Identifiera och undersöka de potentiella konsekvenserna
6. Formulera av de potentiella konsekvenserna, både indirekta och kumulativa
7. Ge förslag på alternativ

8. Upprätta en plan för minskade av negativa konsekvenser (mitigating)
9. Uppföljning (monitoring)
10. Utvärdering

I de två första stegen upprättas en plan för att på ett effektivt sätt engagera allmänheten som potentiellt sett kan påverkas av den planerade händelsen (1) samt att identifiera alla potentiellt berörda parter (2). Berörda parter är de som bor i närheten, de som inte bor i närheten men har verksamhet/andra intressen i området samt de som kommer se och höra arbetet (IOCGP, 2003, ss. 242-248; Vanclay & Burdge i Vanclay & Bronstein, 1995, ss. 41-42).

I steg tre (3) beskrivs grundligt de befintliga förhållandena inom den avgränsning som är aktuell för projektet. Den historiska bakgrunden, befolkningsförändringar, demografiska aspekter så som ålder och speciellt utsatta grupper samt sysselsättningsgrad, tillgången till bostäder, infrastruktur och service. Det handlar även om att beskriva kultur, attityder och viktiga värden som påverkas av den föreslagna handlingen. (ibid.).

Att avgränsa (4) arbetet handlar i detta skede om att identifiera alla de konsekvenser, i alla skalor, som kan bli aktuella i och med den föreslagna handlingen. På så sätt kan relevanta indikatorer väljas ut för vidare arbete med konsekvensbeskrivningen (ibid.).

I steg fem (5) ska de möjliga konsekvenserna undersökas och värderas. Detta ska göras både som ett nollscenario (vilket innebär att den planerade handlingen inte blir av) och som konsekvenser av en genomförd planerad handling, samt alternativa handlingar. Syftet är att fastställa de sannolika konsekvenserna som följer projektet (ibid.).

Efter detta ska de identifierade konsekvensernas betydelse bestämmas (6). Det handlar både om direkta och sekundära konsekvenser. Sekundära konsekvenser är sådana som uppkommer på grund av den primära konsekvensen. Dessa uppstår ofta senare i tid och längre bort (geografiskt avstånd) (ibid.).

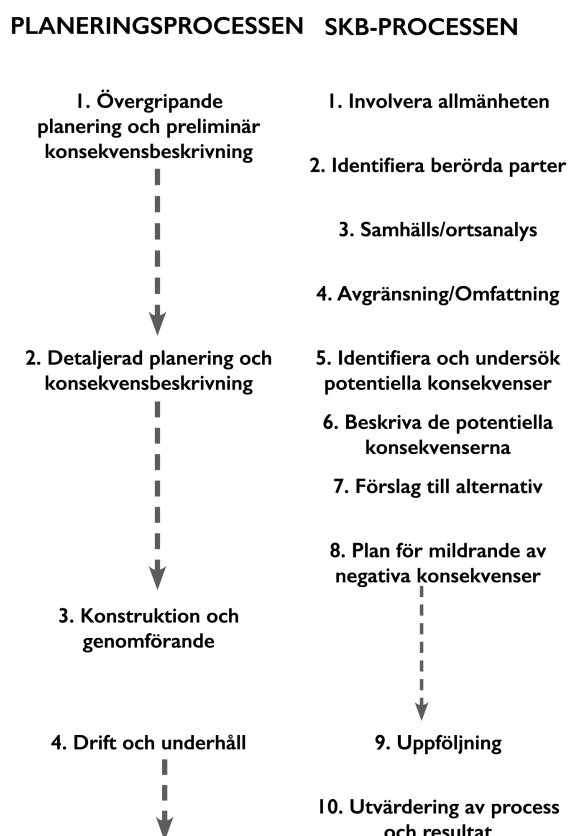
Att presentera alternativ eller förändringar (7) till den först föreslagna handlingen är ett viktigt steg för att ge en tydlig bild av vilka alternativ i konsekvenser som finns. Även alternativens konsekvenser ska alltså bedömas för att utgöra underlag till bättre beslutsfattande. Dessa konsekvensbeskrivningar är ofta mindre omfattande än den som görs i det första förslaget (ibid.).

En plan för hur de negativa konsekvenserna kan förmildras (8) och hur de positiva kan förstärkas ska upprättas. Huvudsyftet är att undvika negativa konsekvenser, i andra hand att förmildra dessa och i tredje hand att besluta om eventuell kompensation (ibid.).

Steg nio (9) innebär att bevaka projektet för att både kunna identifiera avvikelser från det väntade resultatet samt upptäcka sociala konsekvenser som inte funnits med i beräkningarna (ibid.).

Det sista steget, utvärdering (10), är av stor vikt eftersom det ligger till grund för att processen ska kunna utvecklas och bli bättre (Becker, 2001, s. 315). Både resultatet och processen bör utvärderas för arbetet med förbättringar (IOCGP, 2003, ss. 242-248; Vanclay & Burdge i Vanclay & Bronstein, 1995, ss. 41-42).

Relationen mellan planeringsprocessen och SKB-processen
Som tidigare nämnt varierar innehållet i en SKB precis som att stegen, trots en logisk följd, inte alltid följer efter varandra utan kan överlappa. För att förstå hur stegen inom social konsekvensbeskrivning relaterar till planeringsprocessen presenteras nedan en visuell sammanställning över detta.

Figur 2. Illustration över relationen mellan stegen i SKB-processen och stegen i planeringsprocessen, Bild: Ellen Arkander

Utmaningar med social konsekvensbeskrivning

"While offering much as an ideal, SIA has failed in practice. SIA failed to obtain sufficient legal mandate so it is rarely done, and when it is done, it is rarely done well. Because of being done badly, too often it is seen as legitimating bad development rather than being a path to good development. The potential role of SIA is inadequately understood, and many groups including academics, government agencies and the general public are frequently completely ignorant of SIA." (Vanclay, 2004, s. 16)

Citatet ovan understryker delar av de problem som social konsekvensbeskrivning dras med. Tidigare kapitel har visat att social konsekvensbeskrivning är en omfattande och komplex process som inte erbjuder några färdiga mallar eller checklistor för utföraren att använda sig av. Varje projekt behöver noggrant utredas och utförandet anpassas efter den aktuella kontexten. I detta kapitel presenteras en bred bild av den kritik som rör social konsekvensbeskrivning.

Burdge och Vanclay (1995 ss. 70-76) menar att det finns några grundläggande och svåra frågor, som oavsett sammanhang är problematiska att förhålla sig till, och som inte har några givna svar.

Dessa är:

- Hur definieras och identifieras det "drabbade" samhället och vems intressen är "äkra"?
- Vilken roll spelar allmänhetens deltagande?
- Vilka konsekvenser ska tas i beaktning?
- Hur ska dessa konsekvenser viktas?
- Vem är det som bedömer?

Detta är mycket komplexa frågeställningar, som i allra högsta grad är relevanta för alla som kommer jobba med planering eftersom ett sådant arbete innebär en maktposition. Det är extra svårt att vikta de konsekvenser som uppfattas som positiva av några delar av samhället och som negativa i andra (Burdge & Vanclay, 1995, s. 75). Samma konsekvens kan helt enkelt vara både positiv och negativ beroende på vilken individ eller grupp du frågar. Författarna (a.a., s. 72) lyfter fram att ett viktigt förhållningssätt är att den sociala konsekvensbeskrivningens roll inte är att göra dessa bedömningar fullt ut, utan främst att beskriva och rapportera hur olika delar av ett samhälle sannolikt kommer påverkas av den föreslagna händelsen, samt ge råd om lämpliga förmildrande åtgärder.

Det finns även svårigheter med SKB-processen på andra nivåer. Burdge och Vanclay (1995, s. 69) menar att det ofta finns en tro bland planerare att deras projekt är så pass bra att social konsekvensbeskrivning inte behöver genomföras. Att social konsekvensbeskrivning inte heller är lagstadgat att utföra bidrar till att det inte utförs i samma omfattning som till exempel MKB (ibid.)

Att förhålla sig sakenligt till det grunddata som behövs är också problematiskt, då tolkningar och insamlingsmetoder kan påverka validiteten i materialet. Att koppla samman dessa kvantitativa data med mer kvalitativt underlag, vilket utgör en viktig del, kan också skapa svårigheter då detta inte alltid går hand i hand med den mer beskrivande och förutsägende sociala konsekvensbeskrivningen (a.a., ss. 67-68).

En sista aspekt är problemet med tillgängligt och relevant material som Burdge och Vanclay (1995, s 67) uppmärksammat och som de menar beror på att social konsekvensbeskrivning ofta utförs av konsulter och privata företag, vars material förblir otillgängligt. Som tidigare påpekats i uppsatsen kan SKB utföras i olika sammanhang och med olika syften vilket också bidrar till svårigheter att jämföra (IAIA, 2003, s. 3) och tolka resultaten (Burdge och Vanclay, 1995, s. 70).

DEL II – Vilka effekter har social konsekvensbeskrivning på social hållbarhet vid stadsomvandling?

I denna del presenteras tre artiklar som redogör för utförd social konsekvensbeskrivning i någon omfattning. Uppsatsen beskriver för *innebörden* av de sociala frågorna, vilka *metoder* som använts samt vilket *resultat* det gett att utföra social konsekvensbeskrivning. Resultaten kopplade till *social hållbarhet* diskuteras sedan i kapitlet "Diskussion".

Resultat i vetenskapliga artiklar

För att besvara frågeställningen om vilken verkan man kunnat uppvisa gällande effekterna på social hållbarhet genom social konsekvensbeskrivning behövdes några bedömningsgrunder för analys av de utvalda artiklarna. Följande frågor valdes eftersom de är relevanta för kopplingen till frågeställningen.

- Vilken är den sociala dimensionen?
- Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?
- Vilket resultat av genomförd social konsekvensbeskrivning har man kunnat påvisa?

Artikel ett, Greater Christchurch

En omfattande studie från Nya Zeeland (Kaaren & Harris-Roxas, 2009) behandlade hälsofrågor kopplade till utvecklingen av "*Greater Christchurch Urban Development Strategy*" (vidare kallad UDS). Jag liknar den vid en översiktsplan eller regionalt planeringsarbete.

Vilken är den sociala dimensionen?

Det var en Health Impact Assessment (HIA, översatt: hälsokonsekvensbeskrivning, vidare kallad HKB) som genomfördes. De faktorer med starkast koppling till de sociala frågorna, som identifierades och utreddes, var social samhörighet (social connectedness), bostäder (housing) och transport (a.a., ss. 2-3).

Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?

Initiativet till att utföra en HKB kom från en avdelning inom *Canterbury District Health Board* (vidare CDHB). Den ansvarsgrupp som tillsattes bestod av representanter från CDHB, tjänstemän från kommunen som arbetade med själva UDS:en samt personal från motsvarande miljöförvaltningen. De metoder som användes i arbetet var workshops, litteraturstudier, arbetsgrupper för att nå specifika grupper, fokusgrupper och intervjuer både ansikte mot ansikte och via telefon (a.a., s. 3). Både själva processen och konsekvenserna utvärderades. För att säkerställa ett opartiskt förhållningssätt gällande val av metod och resultat genomfördes ett samarbete med "School of medicine" vid Otagouniversitetet som bistod vid viktiga punkter under utvärderingsprocessen (a.a., s. 2).

Utfall

Utvärderingen konstaterar en hel del vinster med den genomförda HKBn. Genom att tillsätta en arbetsgrupp som fokuserade på svaga grupper i samhället lyckades man säkerställa deras deltagande och inflytande i processen (a.a., s. 5). Arbetet ledde också till nya samarbeten och sektorsöverskridande arbete. Deltagare beskrev arbetet som "*Important and groundbreaking...on its importance in relationship-building...*" (Kaaren & Harris-Roxas, 2009, s. 4). De menade att det var första gången de som arbetade med samma frågor inom kommunen satt vid samma bord och diskuterade dessa (ibid.).

Av de 33 åtgärder som föreslogs i HKBn var det hela 24 stycken som implementerades i den slutgiltiga versionen av UDS. HKBn resulterade också i att en ny tjänst tillsattes i kommunen, en *public health physician* och i och med det drar de slutsatsen att arbetet kommer leda till nya initiativ och därmed att det fungerar som en katalysator i hälsoarbetet i kommunen (a.a., ss.10-11).

Slutligen konstaterar den sammanfattande utvärderingen att HKBn genomfördes på ett effektivt sätt som krävde rimliga resurser i förhållande till vad man uppnått. (a.a., s. 9).

Artikel två, Doel

1998 fattades ett beslut om att en containerterminal skulle byggas, söder om den lilla byn Doel i Belgien, i anslutning till hamnen i Antwerpen. Beslutet innefattade att byn skulle nedmonteras på grund av för dålig boendemiljö under byggtiden. Ett stödprogram för att underlätta återflyttning sattes, men vid valet efter revs beslutet upp och istället genomfördes både en MKB och en SKB innan vidare beslut kunde fattas (Marx, 2002, ss. 79-81).

Vilken är den sociala dimensionen?

Målet för SKBn var att värdera konsekvenserna av hamnexpansionen för samhällets sociologiska profil vilket innebar demografiska och socio-ekonomiska förändringar. Sådana skulle innebära förändringar ibland annat antal butiker och mängden aktiva i föreningar och organisationer. Eftersom boende redan börjat lämna byn var huvudmålet att ta reda på hur de kvarvarande invånarna hade för avsikt att göra – bo kvar, flytta eller om de var osäkra (a.a., s. 81).

Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?

För att utföra SKBn intervjuades 20 nyckelpersoner, bland andra ansvariga för återflyttningsprogrammet, ansvariga för hamnen och talespersoner för lokala verksamheter och frivilligorganisationer. För att nå så många som möjligt av de boende, på samma gång, anordnades ett offentligt sammanträde. Ett informationscenter öppnades för att som komplement erbjuda en mer individuell kontaktyta. Informationscentret var öppet under sex timmar, två dagar i veckan i två månader och bemannades av forskare (s. 82). Slutligen satte man som mål att intervjua alla hushåll (23,8 % vägrade samarbeta och 3,2 % gick inte att nå) i byn om tre olika scenarier för framtiden för att få svar på frågan om invånarnas avsikt gällande att bo kvar eller inte (a.a., ss. 82-85).

Utfall

En viktig slutsats från studien visar att det kommer få stora kvantitativa konsekvenser för byn, oavsett om hamnbygget blir av eller ej. De som uppger att de är 100 % säkra på att stanna ökar proportionerna av singelhushåll, äldre och icke-aktiva i byn. Detta i sin tur leder till konsekvenser för handeln och föreningarna i byn. I studien påpekas att utfallet blir annorlunda om de som säger sig vara osäkra bestämmer sig för att stanna, men att det ändå leder till märkbara förändringar (s. 87-88). Detta innebär alltså att beslut som fattas av individer eller familjer, beslut på mikronivå, får effekter på makronivå – alltså för hela byn. *“In the case of Doel, many people made up their mind, even before the construction works started. People started to leave from 1998 onwards. It is clear that uncertainty negatively affects the decision-making process.”* (Marx, 2001, s. 90). Citatet poängterar den viktigaste slutsatsen om hur viktig osäkerhetsfaktorn är och vilken roll den spelar i utvecklingsstadiet av ett projekt. I artikeln påpekas att Doel är ett extremt fall då det första besked som gavs till invånarna var att de var tvungna att flytta, även om det sedan ändrades till att de fick stanna. Hur som helst konstateras att osäkerheten påverkat både hushållen och hela byn, där slitningar uppstått mellan de som velat lämna och de som velat stanna, något som lett till störningar i den sociala sammanhållningen (a.a., s. 92).

Artikel tre, Finland

Den tredje artikeln utgår från förhållanden i Finland och fokuserar på ett specifikt fall rörande staden Jyväskylä, som blivit ledande i utvecklingen av social konsekvensbeskrivning (Sairinen, 2009, s. 512). Mer övergripande anser Sairinen (2009 s. 509) att de faktorer som rör social konsekvensbeskrivning och stadsplanering är bland andra kvaliteten på bostäder/bostadsutbudet, lokal

service, den lokala levnadsmiljön, gentrifiering, segregation och transportförhållanden (ibid.)

Vilken är den sociala dimensionen?

I fallet Jyväskylä är de aktuella faktorerna hyresnivån, tillgång till och utbud av aktiviteter och service, vikten av äldre byggnader samt ljudnivåer och föroreningar (a.a., s. 512).

Vilken expertis och vilka metoder har använts i processen?

Studien i Jyväskylä utfördes av socialarbetare som reagerade mot beskrivningen av nytt bostadsområde som marknadsfördes som "Jyväskyläs Manhattan". De hade anledning att tro att påståendet inte stämde så de började fantisera och skriva fiktiva historier om framtida invånare i området. Arbetet presenterades sedan för markägarna, stadsplanerarna och byggarbetarna (ibid.). Efter att de första invånarna flyttat in fortsatte arbetet och projektet kom nu att även involvera studenter. När studenterna och socialarbetarna pratade med invånarna visade det sig att de historier som de själva skrivit stämde till stor del (a.a., s. 513).

Utfall

Trots att det fanns information tillgänglig innan projektet realiserades användes den inte, och det slutade med att de uppdiktade problemen blev verkliga. Sairinen (2009, s. 513) menar att denna första erfarenhet, i Jyväskylä, av tillämpad social konsekvensbeskrivning inte i sig var ett strålande exempel, men att den lade grunden för en idé om funktionen av och vinsterna med att utveckla metoden och använda den aktivt i planeringen. Jyväskylä har nu utvecklat en modell för att integrera social konsekvensbeskrivning i sina planeringsprocesser och publicerat resultatet i en guidebok. Det arbetet skedde i samarbete mellan stadens planeringsavdelning och socialförvaltning (ibid.).

I sin slutsats hävdar Sairinen (2009, s. 516) att fördelarna med att utföra social konsekvensbeskrivning är tydliga, men att det finns ett påtagligt behov av att utveckla metoden ytterligare. Han refererar inte till något specifikt fall utan är mer generell i sin diskussion. Kritiken går till stor del ut på sådant som nämnts i kapitlet "Utmaningar" i uppsatsens del I. En viktig sak som lyfts fram är att det, av planerarna, ofta sker en förväxling mellan vad som är de "sociala målsättningarna" med ett projekt och vad som är sociala konsekvenser (a.a., s. 515)

Diskussion

Målet med denna uppsats var att besvara mina två frågeställningar.

- Vad innebär social konsekvensbeskrivning och vad innefattar begreppet?

Då social konsekvensbeskrivning var helt nytt för mig, trots att jag intresserat mig för sociala frågor under utbildningen, har ett stort fokus legat på att förstå

vad som innefattas av en sådan. Social konsekvensbeskrivning innebär att analysera, övervaka och hantera de sociala konsekvenser och processer som följer en planerad händelse. Det innefattar planerade och oplanerade samt negativa och positiva konsekvenser. Under arbetets gång har det blivit tydligt att social konsekvensbeskrivning är en mycket komplex process, som trots goda intentioner riskerar att gå snett eftersom det varierar från individ till individ och från samhälle till samhälle vad en handling får för konsekvens.

- Vilka effekter har social konsekvensbeskrivning för den sociala hållbarheten vid stadsomvandling?

Social konsekvensbeskrivning har i uppsatsen visat sig ha tydliga effekter på social hållbarhet genom att bidra till *helhetssyn, inflytande och samverkan, identitet* och *variation* vilka är fyra av de fem teman som Boverket (2010) identifierat som mest aktuella inom social hållbarhet.

För att ge en tydlig struktur till diskussionen om den andra frågeställningen utgår jag från den definition av social hållbarhet som inleder uppsatsen.

Boverket (2010) framhåller vikten av *helhetssyn*, att insatser måste göras i flera skalor och att fysiska insatser måste samköras med sociala insatser. Genom att i sin natur ha de sociala frågorna som utgångspunkt är social konsekvensbeskrivning ett stöd i detta arbete. Under utbildningen har vi ofta fått höra att vi är och blir bra på att se helheten, något som jag i förhållande till social hållbarhet anser är av yttersta vikt. Om inte vi själva ska ta ansvar för att utreda vilka konsekvenser vår planering får i människors liv, vem ska då göra det? Jag tror däremot att det är viktigt att vara ödmjuk inför vad vi kan och när vi ska respektera andras expertis. Svårigheten med att hantera social hållbarhet på regional nivå lyftes fram av Boverket i inledningen. Jag menar att alla tre artiklarna tillsammans visar på den bredd som social konsekvensbeskrivning spänner över. I Christchurch användes arbetet just i utvecklingen av strategier för övergripande planering.

I relation till att vara ödmjuk inför sin och andras kompetens, visar uppsatsen att SKB, kanske starkast, bidrar till *inflytande och samverkan*. Boverket (2010) menar att *samverkan* bland annat handlar om att arbeta sektorsöverskridande och tillsammans med berörda parter. Det framgår klart i studien av de tre artiklarna att social konsekvensbeskrivning kan bidra till just det. I Christchurch ledde arbetet bland annat till att myndigheter som arbetade med hälsa för första gången satt i samma rum och diskuterade gemensamma frågor med stadens planerare och i arbetet i Jyväskylä samarbetade planerare och socialarbetare för att utveckla social konsekvensbeskrivning.

Den viktigaste slutsatsen anser jag dock vara betydelsen av social konsekvensbeskrivning i förhållande till parametern *inflytande*. Det är tydligt i alla tre artiklar, och med brett stöd i den teoretiska bakgrunden, att SKB kan

spela en avgörande roll i utvecklingen av invånarnas inflytande och demokrati. Grundläggande för själva processen är att i ett tidigt planeringsskede involvera berörda parter (IOCGP, 2003), något som Boverket (2010) speciellt lyfter fram vikten av. Jag delar uppfattningen att detta är en viktig faktor för lyckade insatser, då jag tror att det finns en risk i medborgardialogprojekt att de berörda involveras för sent i processen och att den goda intentionen uteblir eftersom de boende ändå upplever att projektet beslutas ”över huvudet” på dem.

Vidare kopplar frågan om inflytande an till frågan om *identitet* och att känna stolthet över sin närmiljö. Genom att vara involverad tidigt i processen tror jag att chansen ökar att de boende känner sig lyssnade på och att de kan relatera till insatsen som gjorts. SKB lyfter fram vikten av att använda den kunskap som finns lokalt och vikten av den historia som finns på platsen. Här tror jag vi har en del att lära. Under skrivandets gång har jag än mer än tidigare reflekterat över rollen som landskapsarkitekt. Jag menar att sociala konsekvenser är socialt konstruerade, vilket gör att de upplevs olika från individ till individ och från samhälle till samhälle beroende vad som anses vara normalt, väntat eller acceptabelt. Då social konsekvensbeskrivning handlar om avvägningar mellan intressen och konsekvenser är det viktigt att vara medveten om vad ens föreslagna handlingar kan få för konsekvenser.

I synen på vilka som är berörda parter är social konsekvensbeskrivning också ”generös” vilket skapar en bred förankring, och dessutom god möjlighet att nå samhällets svagare grupper som ofta uteblir från vanliga samråd och offentliga sammanträden. I Christchurch menade svaga grupper i samhället att de upplevde att deras röst för första gången blev hörd, vilket visar på att SKB fyller en mycket viktig funktion. I studien från Belgien lade man också resurser på att uppsöka vartenda hushåll för samtal, ansikte mot ansikte, och man lyckades i och med det öka deltagandet i undersökningen från 17 % till 89 %. Detta indikerar hur viktigt det är att lägga resurser på att nå alla berörda parter. Bred förankring minskar risken för misslyckade projekt vilket borde kunna spara in de pengar som arbetet med förankring och inflytande kostat. Det finns en stark problematik i motsättningen mellan den kortsiktighet som präglar ekonomiska beslut och den långsiktighet som präglar socialt hållbara beslut.

Resultaten visar också att SKB berör frågor som handlar om konsekvenser som kan leda till bland annat minskad servicenivå. I studien från Belgien visade det sig att bygget av hamnen skulle förändra samhällets demografiska profil så pass avgörande att de menade att det fanns stora risker för att serviceutbud och föreningsliv skulle minska drastiskt. Detta knyter an till *variation* då Boverket (2010) lyfter vikten av en blandad stad med varierat serviceutbud i alla stadens delar.

Det tema som studien relaterar minst till är *samband*. Det är bara i artikeln om Jyväskylä som denna koppling kan göras, då de nämner tillgång till aktiviteter och service vilket påverkas av möjligheten att röra sig i, till och från sitt område.

Utöver de tydliga kopplingarna som uppsatsen kunnat påvisa mellan social konsekvensbeskrivning och social hållbarhet tror jag att det finns andra vinnningar som bidrar till ett mer socialt hållbart samhälle. Själva syftet med social konsekvensbeskrivning är uttalat att bidra till ett mer hållbart samhälle, och dess långsiktiga natur stämmer väl överens med den långsiktighet som hållbarhet kräver.

De tre artiklarna visade också på den bredd i skala där social konsekvensbeskrivning kan användas – såväl i lokala projekt som i regional planering.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram att jag anser att ambitionen med social konsekvensbeskrivning är exemplarisk. Den kompletterar synen på ett projekt utöver det vanligen dominerade ekonomiska och tekniska fokus. Det är tydligt att det finns brister, men dessa ligger inte bara i metoden i sig utan även på andra plan. Om vi kan dela med oss av resultat, lyckade och misslyckade exempel, och föra en dialog kan metoden utvecklas och vara en starkt bidragande faktor till ett socialt hållbart samhälle. Att någonting är svårt är inte en ursäkt för att låta bli att göra det.

Avslutande kommentar

Uppsatsens mål var att bredda och fördjupa min kunskap om social konsekvensbeskrivning genom att i en teoretisk del undersöka vad det är, hur man gör och vilka utmaningar man står inför. Vidare var det att undersöka vilka effekter social konsekvensbeskrivning skulle kunna ha i förhållande till social hållbarhet inom stadsomvandling.

Bakgrunden till valet av ämne har sin grund i mitt intresse för de sociala frågorna inom landskapsarkitektur och mina tankar kring den roll vi kommer ha vilken kommer påverka människors liv. Uppsatsens inledande del redogjorde för en tolkning av begreppet *social hållbarhet* och undersökte bakgrunden till begreppet *social konsekvensbeskrivning*. Vidare redogjordes för dess *innebörd* samt varför social konsekvensbeskrivning är av *värde*. Uppsatsen redogjorde också för en *metod* att använda sig av vid genomförande samt förde ett resonemang kring vilka *utmaningar* man står inför. Detta gav en bred beskrivning av social konsekvensbeskrivning och därmed en bred förståelse för ämnet. Uppsatsens andra del redogjorde genom en studie av tre artiklar för vilka effekter man uppnått genom social konsekvensbeskrivning. I diskussionen kopplades dessa sedan samman med definitionen av social hållbarhet för att kunna besvara frågeställningen om vilka effekter social konsekvensbeskrivning potentiellt sett kan ha för social hållbarhet inom stadsomvandling.

Diskussionen visar att social konsekvensbeskrivning bidrar till social hållbarhet. Jag anser därmed att det är en metod som bör användas för att öka den sociala hållbarheten samt kunna utvecklas och bli bättre.

Metoddiskussion

Litteraturstudier var i grunden ett väl fungerande tillvägagångssätt för att ge svar på min frågeställning. Första delen krävde en bred genomgång för en djupare förståelse. I andra delen stötte jag dock på problem att hitta litteratur som var helt relevant vilket skall tas i beaktning. De flesta utförda studier rörde mer storskaliga projekt än vad som var aktuellt inom min avgränsning. Om jag haft mer tid hade jag också velat studera fler artiklar än de tre jag hunnit med inom projektets ramar. Sedan skall det tilläggas att litteraturstudier i sin natur är kvalitativa då jag som läsare tolkar texten utifrån mina erfarenheter.

Vidare forskning

Någonting som jag stötte på otaliga gånger under läsandet var problemet att hitta relevanta indikatorer för att kunna mäta och jämföra utfall med vad man beräknat skulle ske. Det visade sig vara ”en uppsats i sig” att sätta sig in i vilka indikatorer man kan och bör använda och hur man mäter dessa. Det hade varit mycket intressant att arbeta vidare med den frågan.

Jag påträffade också i vissa texter frågan om ett samhälles resiliens – alltså motståndskraft mot förändringar. Att vidare undersöka det skulle också bidra till spännande läsning. Sist men inte minst skulle jag tycka det var intressant att göra en studie utifrån den svenska kontexten. Med detta arbete som en bred bakgrund skulle det vara möjligt att undersöka hur man arbetar med social konsekvensbeskrivning här, hur det förhåller sig till lagar, mål och visioner. Jag vet att detta är aktuellt även i Sverige även om det i dagsläget finns mycket lite litteratur om ämnet. Göteborg Stad lanserade nyligen ett verktyg för social konsekvensanalys och en hel hemsida för socialt hållbar stadsutveckling.

Referenser

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Becker, Henk A. (2001) Social impact assessment, *European Journal of Operational Research*, vol 128, s. 311-321 Tillgänglig via:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0377221700000746>
[2014-04-04]

Boverket (2010). *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt* [online].
Tillgänglig via:
<http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2010/Socialt%20H%C3%A5llbar%20Stadsutveckling.pdf> [2014-04-04]

Buchan, Dianne. (2003) Buy-in and social capital: by-products of social impact assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, vol 21, s. 168-172
Tillgänglig via: <http://dx.doi.org/10.3152/147154603781766266> [2014-04-23]

Burdge, Rabel & Vanclay, Frank. (1995) Social impact assessment: a contribution to the state of the art series. *Impact Assessment*, vol 14, ss. 59-86 Tillgänglig via:
<http://dx.doi.org/10.1080/07349165.1996.9725886> [2014-05-02]

Delegationen för hållbara städer, slutredovisning (2012) Delegationen för hållbara städer SOU 2011:01 Tillgänglig via:
<http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/delegationsrapport/egering.aspx> [2014-05-15]

Dempsey, Nicola; Bramley, Glen, Power, Sinéad & Brown, Caroline. (2009) The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*. vol. 19, s. 289-300. Tillgänglig via:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/sd.417/abstract> [2014-04-04]

Fainstein, Susan. (2005) Cities and diversity: Should we want it? Can we plan for it? *Urban Affairs Review*, vol 41, s. 3-19 Tillgänglig via:
<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-24644467351&partnerID=40&md5=469106283c7dacd695d851b5ce545a76>
[2014-04-23]

Glasson, John & Wood, Graham. (2009) Urban regeneration and impact assessment for social sustainability, *Impact Assessment and Project Appraisal*, vol 27, s. 283-290 Tillgänglig via:
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3152/146155109X480358#.U4BExy-CpjI>
[2014-05-02]

IAIA (International Association for Impact Assessment) (2003). *Social Impact Assessment – International principles*. [online].

Tillgänglig: <https://www.iaia.org/publicdocuments/sections/sia/IAIA-SIA-International-Principles.pdf> [2014-04-04]

IOCGP (the Interorganizational Committee on Principles and Guidelines for Social Impact Assessment). (2003). Principles and guidelines for social impact assessment in the US. *Impact Assessment and Project Appraisal*, vol 21, ss. 231-250 Tillgänglig via:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3152/147154603781766293#.U4BIGy-CpJI> [2014-04-04]

Kauppinen, Tapani & Nelimarkka, Kirsi. (2004) A Reveiw of finnish social and Health impact assessments *Journal of Environmental Assessment Policy and Managment*, vol 6, s. 1-17. Tillgänglig via:

<http://www.worldscientific.com/doi/abs/10.1142/S1464333204001584> [2014-04-28]

Kågström, M (2009) *Hur ska man hantera det här med hälsa? – en kunskapsöversikt om hälsans roll i konsekvensbeskrivning och transportplanering*. MKB-centrum, Uppsala. Tillgänglig via:

http://www.tyrens.se/Global/Nyheter/Nyheter%202010/Hur%20ska%20man%20hantera%20det%20här%20med%20hälsa_.pdf [2014-04-04]

Marx, Axel (2002) Uncertainty and social impacts a case study of a Belgian village *Environmental Impact Assessment Review*, vol 22, s. 79-96. Tillgänglig via:

<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-0036141056&partnerID=40&md5=6ae4c4b292f12b8454d49fbb550021fc> [2014-04-28]

Kaaren, Mathias R & Harris-Roxas, Ben. (2009) Process and impact evaluation of the greater Christchurch urban development strategy health impact assessment *BMC Public Health*, vol 9, nr. 97 Tillgänglig via:

<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-65349115980&partnerID=40&md5=5820301d08b06c5679ab04068b2059ac> [2014-05-15]

Sairinen, Rauno. (2004) Assessing social impacts of urban land-use plans: From theory to practice *Boreal Environment Research*, vol 9, ss. 509-517 Tillgänglig via:

<http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-11444269257&partnerID=40&md5=d8963c445368f35c5df7b14cb2f32744> [2014-05-02]

Stigendal Mikael & Östergren, Per-olof (red.) (2013) *Kommission för ett socialt hållbart Malmö* Malmös väg Mot en hållbar framtid. hälsa, välfärd och rättvisa. Tredje upplagan Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/Kommun-->

politik/Kommission-for-ett-socialt-hallbart-Malmo/Underlag-och-rapporter.html [2014-05-15]

Vanclay, Frank. (2001) Conceptualising social impacts. *Environmental Impact Assessment Review*, vol 22, s.183-211. Tillgänglig via: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195925501001056> [2014-04-04]

Vanclay, Frank. (2003) International Principles For Social Impact Assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, vol 21, s. 5-11 Tillgänglig via: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3152/147154603781766491#.U4BFdC-CpjI> [2014-04-04]

Vanclay, Frank. (2006) Principles for social impact assessment: a critical comparison between the international and US documents. *Environmental Impact Assessment Review*, vol 26 s. 3-14 Tillgänglig via: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195925505000752> [2014-04-04]

Vägverket (2002). Miljökonsekvensbeskrivning inom vägsektorn. Del 2 Metodik. Publikation 2002:42. Tillgänglig via: http://publikationswebbutik.vv.se/upload/1898/2002_42_handbok_miljokonsekvensbeskrivning_inom_vagsektorn_del_2_metodik_.pdf [2014-05-05]

Wikipedia, miljökonsekvensbeskrivning [online] tillgänglig via: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Miljökonsekvensbeskrivning> [2014-05-05]

World Commission on Environment and Development (WCED) (1987) *From one earth to one world* kap 3:27 [online] Tillgänglig via: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2014-04-04]

TRYCKTA KÄLLOR

Barrow, C.J. (1997) *Environmental and Social Impact Assessment: an introduction*. London: Hodder Headline Group

Becker, Henk A. (1997). *Social impact assessment: method and experience in Europe, North America and the developing world*. London: UCL Press

Becker, Henk A. & Vanclay, Frank (2003). *The international handbook of social impact assessment – Conceptual and methodological advances*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited

Bell, Simon & Morse, Stephen (2008). *Sustainability indicators: measuring the immeasurable?*. 2. ed. London: Earthscan

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena. (2004). *Metodpraktikan- Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan, Norstedts juridik AB.

Roberts, Peter & W. Sykes, Hugh (1999). *Urban Regeneration : A Handbook*. London: Sage Publications. E-bok. Tillgänglig via:
<http://site.ebrary.com/lib/slub/docDetail.action?docID=10567028>

Taylor, N., Bryan, H., Goodrich, C. (2004) *Social assessment: theory, process and techniques*, 3rd edition. Middleton, USA: Social Ecology Press

Vanclay, Frank & Bronstein, Daniel A. (red.) (1995). *Environmental and social impact assessment*. Chichester: Wiley